

שמעתא למיקתא

גליון דב' – פ' ושלח התעשה / קהילת "חניכי הישיבות" - רמות ב' המקבל עודף מחשוד למכור פירות שביעית, האם צריך לנהוג בו קדושת שביעית

עקב שנת השבע מתעוררת שאלה מצויה, האם יש לחוש במעות המצויות שמא יש מהם הקדושות בקדושת שביעית. ובפרט כשקונים מוצרים בחנות השייכת לחשוד על השביעית, או בחנות המוכרת פירות ע"פ התירים שמקבל העודף אינו סומך עליהם וכדו'. [נתיב ברמב"ם (שו"ת פי"ח הי"ד) ובחזו"א (סי' קי"ב ד"ה וירושלמי עשורות) לענין איסור קנית דברים שיש בהם זיקת שביעית מחשוד על השביעית].

א. האם ע"י תשלום על פירות שביעית ושאר מוצרים נתפסות המעות בקדושת שביעית
הנהגה מובארה במסכת שביעית (פ"ז מ"א ופ"ח מ"א) דשביעית תופסת דמיה. וע"כ המוכר פירות שביעית חל קדושת שביעית על המעות (אפי"ה מוכר בהיתר, כגון מנון ג' סעודות). וכן פסק הרמב"ם (פ"ה הל' א.ה.ו.) ונאריך בפרטים בזה בס"ד בגליונות בעילויים.

ב. לחוש בדמים שמצויים בשוק למעות קדושות בקדושת שביעית
הנהגה לענין מעות המצויות בשוק אין לחשוש משום מעות שנתפסו בקדושת שביעית ע"י חשודים על שביעית וכדו', דאזלין בתר רובא.

וכן מובארה במב"ט (ח"א סי' כא) שנקט דהכא שידוע שרוב פירות הנמכרים הם מחוי"ל יקחו מהם בשביעית, וע"כ יתחייבו ביטול כמבואר בתוספתא (פ"ג דמטא). דכיון שאין ידוע אם הם פירות שביעית אם לא, אזלין בתר רובא, וכיון דרובא מחוי"ל או מערב שביעית נינהו פטורין מן הביעור, עכ"ל. ואי"כ ה"ה לענין מעות המצויות בשוק כל חיי"י משום קדושת שביעית דאזלין בתר רובא.

וכן מצוינו בחזו"א (שביעית סי' י"ט ס"ק י"ז ד"ה והא דה"ה במש"כ) דאין לחוש לקנות מע"ה דבר שאין בו זיקת שביעית, ולא חיישין דלימא דמי שביעית הו, דאזלין בתר רובא. וכן מובארה בר"ש סירילאו (פ"ה ה"ד ד"ה לענין קנייתן) דמיינין שכלוקחין פירות מע"ה ילקח ממנו בציצא או תרנגולת וליתן הכסף בעד הביצים (ומבליע בו דמי הביצים) אלאמה דלא חיישין שמא הביצים דמי שביעית. ואע"ג דשביעית אוסרת בכי"ש מ"מ שפיר אמרין כל דפריש מרובא פריש וכמ"ש"כ דמאי סי' א' (ס"ק ו"ז), ע"כ. [עיי"ש בדמאי שכתב החזו"א דבכ"ה"ג נחשב פירש מהרוב ותולין שלקח בהיתר (כיון שאי"ה לשואלו דחשוד הוא). ומבואר דס"ל להקל אע"פ שיש כאן משום דבר שיש לו מיתרין שהרי אפשר לחלל את המטבעות כמבואר לקמן. וע"י בפת"ש (ק"ב ס"ק א וס"ק ו) לענין זה, ואכמ"ל].

ג. בשידוע בודאי שיש מעות שביעית תוך הקופה (האם פירות שביעית בטלים ברוב)
אלא דכ"ו במעות המצויות בשוק ד"ל דאזלין בתר רובא. אולם בחנות שידוע שהתערבו בקופה דמי שביעית במעות חולין, לא שייך למימר "זיל בתר רובא", דכל שמעורב איסור במקום אחד אם איננו בטל אמרינן כל קבוע כמחצה על מחצה דמי.

מיהו אפשר אמרינן "חד בתרי בטיל" דהרי מבואר בתוס' (ובתו"ם ע"ג: ד"ה אחא אמר רבא) דכל האיסורים בטלין ברוב. וכן הוא ברשב"א (ח"א סי' דעא ודפ"ה). וכן מובארה בשו"ע סימן ק"ט, פרט לאיסורים שחז"ל החמירו בהם שלא יתבטלו כגון חמץ בפסח. אלא דשינוי במש"י **שביעית** (פ"ו מ"ד) ו**בנדריים** (נתיב) "זיה הכלל כ"ו שביעית אוסרת כל שהוא במינה ושלא במינה בנותן טעם". וכן פסק הרמב"ם (שמו"י פ"ה) חזינן דקדושת פירות שביעית אינה בטילה ברוב (בתערובת מין במינו).

ד. הטעם דקדושת פירות שביעית אוסרת בכל שהוא

וע"י עוד ברמב"ם (מ"א פ"ח הי"ח) שפירש דהיינו טעמא דקדושת פירות שביעית אוסרת בכל שהוא, "כי אין אותה התערובת אוסרה", אלא חייב לאכול כל התערובת בקדושת שביעית, ע"כ. וע"י בסמ"ט (ש"ס) שפירש דהרמב"ם הוסיף אתה טעמא לתרץ קושיא אחת והיא למה הוציאו רב יוחנן ור"ל (נתיב ע"ג) שביעית מכלל כל האיסורים שפירשה כשהוציאו טבל ויין נסך, ונתן טעם מפני שאין אותה התערובת אוסרה ונמצא שאין שם איסור תורה ונפל בה. וע"י בלח"מ (ש"ס). [ונהגה אע"פ דהיתר מתבטל כמבואר בשו"ת הרשב"א (סי' תתלא) ובשו"ת הר"ן (נ"ו) (דלא כהאבי העזרי), וכן פסקו הש"ס (סי' דעא ס"ק א), הפרי"ח (סי' צט ס"ק ב) והפמ"ג (סי' צו ס"ד ס"ק א) מ"מ צ"ל דהכא החמירו חז"ל, אלא דקשה להרמב"ם קושיא הניל" וצ"כ כתב ליישב ע"פ טעם הנוכח].
אולם דעת הר"ן (נדריים נתיב) דכיון שיכול לאכול בקדושת שביעית הוי "כדבר שיש לו מיתרין". וכ"כ הרדב"ז (על הרמב"ם ש"ס) **והמשנה הללך** (מעילה פ"ח ה"ה) אף בדת הרמב"ם (ולדידהו ליכא ביטול דוקא לפני זמן הביעור, כמבואר בסמוך). וע"י ברדב"ז שכתב **דדמי לדשלי"מ**.

אלא דלכאורה הר"ן דועמייה אתו כדעת הר"ף (וחולין ל"ב ברי"ה) הסובר דאמרינן דשילי"מ אפי"ה בדבר שנאשר באיסורו, אלא שבידו לעשות בו בדרך היתר. אולם כבר פסק השו"ע (סי' סט טע"ד) דבכ"ה"ג לא אמרינן דשילי"מ. וכן נקטו השו"ע (ש"ס ס"ק נ), **הפמ"ג** (סי' ק"ב ס"ד ס"ק א), **הכת"ס** (רי"ד סי' ה) ועוד. ושו"ת ש"כ"כ **בנוב"ז** (רי"ד תנ"ס ח"ג) בדעת הר"ן (נתיב ע"ג). [ובתערובת מותר חולין עם מעות שיש להם קדושה (או פרי שני שהתערב בפירות חולין) איכא ללמדמ דאף החולקים על הר"ף יודו דבכלל שילי"מ הוא, אלוה אפשר לחלל המעות שבתערובת על מעות ויבואו לידי היתר. וכמו שמצינו בב"מ (ג) **ובנדריים** (ש"ס) לענין מעשר שני שהתערב שצריך לפדותו משום דשילי"מ. אלא דלפי טעם זה אם אין לו על מה לחלל, אלא ע"י טרחה אין זה בכלל דשילי"מ כמבואר ביוד"ט סי' ק"ב. וע"י בסמוך].

ה. האם פירות שביעית אוסרים בכל שהוא לפני זמן הביעור
ונחלקו הראשונים והאחרונים בביאור משנה הניל" [א] דעת החזו"א (מ"א פ"ח הי"ח) הר"ן (נדריים נתיב), **רש"י** (ש"ס) ו**הרדב"ז** (על הרמב"ם ש"ס) (ועיי"ש שכתב שכן דעת הרמב"ם). וע"י עוד בזה בנוב"ז (בסמוך), דכל זה לפני זמן הביעור אבל אם נתערב לאחר זמן הביעור אין אוסר אלא בנותן טעם. [ב] דעת הר"ש, **הרא"ש** (ש"ס) ו**התפא"י** (יכוין אות סו) להיפך, דרק אחר זמן הביעור החמירו לאיסור מין במינו בכל שהוא, אבל אם נתערבו קודם זמן הביעור אין בו קדושה. [ופירש בנוב"ז (רי"ד תנ"ס ח"ג) דהטעם דלחמירי בתערובת אחר זמן הביעור יותר מנתערב לפני זמן הביעור, הוא משום דלפני זמן הביעור עדיין לא עשה שום איסור, אבל אחר שעבר זמן הביעור ולא ביערו כבר עבר במה שאינו מבעור, לפי חשן חכמים שאם יהיה היתר בתערובתו יעבור ולא יבער, לפיכך גזרו שלא יהיה לו ביטול וכד"כ וסאור ספחיי שביעית באכילה מפני עוברי עיברה, ע"כ]. **[ג] דעת התוס'** בנדריים (נתיב) דבשניהם אין אוסר אלא בני"ט (עיי"ש איך שפירשו דברי המשנה הנייל).

ולהלכה דעת החזו"א (קובץ אגרות ח"א סי' רה ובמכתבים) דאם נתערבו לפני זמן הביעור אוסרים בבשניהו, ולאחר זמן הביעור אין אוסרים אלא בני"ט. וכן דעת המנחת יצחק (ח"ו ס"ק קס"ט) ו**המנח"ש** (ק"י ס' טח).

ו. ביטול ברוב במעות שביעית ולפניו בגוונא שידוע שיש מעות שביעית תוך הקופה, י"ל דלא בטלים, דהוי כמין במינו שאינו בטל (דהרי התערבו מעות במעות).

שו"ת שכן כתבו **המנחת יצחק** (ש"ס ד"ה והנה כל הניל) ו**המנח"ש** (ש"ס ס"ד ג' אפטר). מיהו היה מקום לדון דעד כאן לא חמירו דליכא ביטול אלא בתערובת פירות וכדו', דלמה שהם עומדים אחתיהם הם אויבים (דהיינו לאכילה) אלא דמי"מ יש לנהוג בהם כקדושה, שמא"כ בתערובת מעות שהם עומדים בעיקר להוצאה בכל מקום, והשתא נתפסות בקדושה לקנות רק אוכל. (וספק זה שייך לטעם הרמב"ם הנייל די"ל דבכ"ה"ג לא גזרו. ואפשר דאף לדעת הר"ן, י"ל דאינו נחשב כ"כ לדבר שיש לו מיתרין). אלא דלפי מש"כ לעיל דכיון דאפשר לחלל המעות י"ל דכדשילי"מ דיננין ליה לכ"ו"ע. שו"מ שדעת הגריש"א **צ"ל** (שערי שמיטה - ששורן שע"ג אגות סו) דדמי שביעית מתבטלים, וכן נראה מהאור **לציון** (שביעית פ"ג אות ב), ולא חששו לדבר דמין במינו אינו בטל, וצ"ע.

ז. ביטול ברוב בזה דבר חשוב
אלא דלכאורה בלא"ה אי"ה להתיר ע"י ביטול, שהרי מטבעות י"ל דהם בכלל דבר חשוב שכתב השו"ע (סי' ק"ט ט"א) שאינו בטל. ונפ"מ בזה בין למאן דאמר דלפני זמן הביעור פירות שביעית בטלים, ובין למ"ד דלאחר זמן הביעור הפירות בטלים, י"ל דאין המעות בטלות מטעם הנייל.

הנהגה מובארה בתוס' (מעילה כא: ד"ה פרוסה) דמטבע אינה בטילה ברוב משום דחשיבה. וע"י **במשנה למלך** (מעילה פ"ו ה"ה) שכת' דלוי דברי התוס' בלא"ה מעות אינן בטלין משום דבר שבמנין.

אולם שו"ת **במהרי"ט** (ח"א ס"ס ה' ד"ה עוז) שהסכים לדברי הרשב"ץ דמעות היתר שנתערבו במעות איסור בטלים כדון יבש ביבש דחד בתרי בטיל. וע"י **במשנה למלך** (ש"ס) שהביא דבריהם וכתב "ואני תמיה על שני המאורות הגדולים איך לא השגיחו בדברי התוס' שכתבו דמטבע חשיב ולא בטיל. ומלבד דברי התוס' הללו נראה דמטבע על בטיל מדברגן דלא גרע מדבר שדרכו למנות דלא בטיל וכעת נצ"ע"י. (וכן **במנח"י** (ק"ב נטס בקט"ו דמעות אינן בטלות).

מיהו **בחסדי דוד** (מעילה פ"ג ד"ה פרוסה) כתב ליישב הדתם מיירי במעות קטנות דלא חשיבו (ומשום דבר שבמנין י"ל דסברי כהשו"ע המובא לקמן. ואפי"ה להמחמירים אין זה אלא למ"ד כל שדרכו להמנות שנינו, אבל למ"ד את שדרכו להמנות אין פרוטה בכלל). ובשו"ת **בית יצחק** (רי"ד ח"ב סי' מה אות ט) כתי' דמטבע ודאי חשיבא אף לדעת המהרי"ט, אך מי יודע אם היה להם מטבע אולי מעות דליכא קפי"א ולא חשיבא. וע"י **בספר החיים** (סי' תרע"ט ד"ה ובתו"ם).

[המשך בעמוד הבא]

נטל ידיו, ובעוד ידיו רטובות נגע

אחר בידיו, כיצד ינהג

נתן [נדיב סי' מ"ג] נטל לידו אחת ושפשפה בחברתה, טמאה. ופ"י הרא"ש [חולין פי"ה סי' י"ח] אם שפך מים על ידו אחת ושפשפה בחברתה כדי לישלול שתי ידיו, אין נטילה זו מועלת, אפי"ה שפך את האחרונים על שתי ידיו כבת אחת, לפי שהמים ששפך על ידו אחת נטמאו, וכששפשף בחברתה נטמאת חברתה, ואין האחרונים מטהרין אלא המים שנטמאו מחמת היד עצמה, ולא המים שבאו מחמת יד אחרת. הלכך השופך מן הכלל על ידו אחת נגנע בשניה, צריך לנגע ידיו. והנטל צריך שישפוך אחר על ידיו. ואם אין אחר אלא הכלי בראשית שישפוך על שתי ידיו, או יאסוף על זו רביעית ועל זו רביעית ואח"כ ישפשפם זו בזו, שהשופך רביעית על ידו כאחת אין צריך מים אחרונים לטהרה.

וכתב הב"י [סי' קפ"ט] משמיה דהגהות מיימנויות [ביבמות פ"ו אות ח'] בשם סה"ג שהיה"ה אם נגע בהן אחר שלא נטל את ידיו בעודן לחות מהמים, דצריך לחזור וליטול, שהרי זה טמאם ע"י החיים שעליהם.

עוד כתב הב"י [שם] משמיה דהכלל בו [סי' מ"ג] בשם הראב"ד דאם שפסף ידיו זו בזו, צריך שיהיה נוהג שלא יגע חוץ ממקום שנפלו בו המים, מפני שהן מטמאות זו את זו, ע"כ. וכל פי"ה הבי"י אי הכלל בו איידי דהו"ק בשלא נטל כל יד רביעית, או אף שנטל כל יד מרביעית.

ולדידהו כתב בשו"ע [סי' קפ"ט ס"ד] - שפך מים על ידו אחת ושפשפה בחברתה, לא עלתה לו נטילה, אפי"ה שפך באחרונה על שתי ידיו, לפי שהמים ששפך על ידו אחת נטמאו וכששפשפה נטמאת חברתה, ואין מים שניים מטהרים אלא המים שנטמאו מחמת היד עצמה, ולא הבאים מחמת היד האחרת, הלכך השופך מהכלל על ידו אחת ושפשף בחברתה צריך לנגע בידו לחזור וליטולם כראוי. לפיכך הנוטל ידיו צריך שישפוך לו אחר עליהם, ואם אין לו אחר יאסוף הכלי בראשית ואצבעותיו וישפוך על שתי ידיו חשופ, או ישפוך על כל אחת רביעית ואח"כ ישפשפם, שחשף רביעית כאחד א"צ מים שניים לטהרם ועשור רביעית בבת אחת כמו שכתב שא"צ שטיפה ב' פעמים. אם נגע בהם אחר שלא נטל ידיו בעודן לחות מן המים, צריך לנגעם ולחזור וליטול, שהרי זה טמאם ע"י המים שעליהם, לכך צריך ליהרהר כששופך מים שלישיה שהם שניים לבד מהראשונים, שלא יגע יד בחברתה עד שישפוך גם על השנייה, או שישפוך מהתחלה על שתיהן כאחת, ואם נטל כל יד מרביעית א"צ לכל זה.

והנה מטפשות דבריו נראה, דכל שנטל ידיו מרביעית, א"צ ליהרהר שלא יגע בהם אחר.

ואי"כ מ"ש ב"ז - אם שפסף ידיו זו בזו יהרהר שלא יגע חוץ ממקום שנפלו בו המים מפני שהן מטמאות זו את זו. היינו דוקא שלא נטל ידיו מרביעית.

אולם המג"א [שם סי' י"א] כתב על דברי השו"ע ב"ז - ואם נגע בה אחר, ידיו טמאות. עי"ן ס"ו.

והיינו דס"ל דהשו"ע ב"ז איידי א"ז שנטל כל יד מרביעית, ואפי"ה כן שנגע במקום שלא נפל בו המים, נטמאו ידיו, וה"ל בנגע בידו אחר שלא נטל ידיו.

וכן משמע בלבוש שכתב ב"ז - הנוטל ידיו רביעית שלם בבת אחת, או בזה אחר זה במים ראשונים שניים ושלישיים, אחר שנתן עליהם המים השלישיים שהם השניים לענין הטהרה, צריך לשפשף ידיו זו בזו כדי לקנות יפה כל המים קודם יגובום במטפחת, שבוהו נטהרו יפה. וכשמשפפו זו בזו יהרהר שלא יגע חוץ ממקום שנפלו בו המים, מפני ששוהותו ומטמאות זו בזו. ע"כ.

וכבר עמד בזה האי"ד [סי' י"ג] ועל דברי השו"ע ב"ז כתב דאם נטל כל יד מרביעית, אף שאחר שלא נטל נגע בידיו, אין בכך כלום, כיון ששפך רביעית על יד יבבת אחת. אולם עי"ן דמדברי הלבוש ב"ז משמע דלא ישפך רביעית בבת אחת צריך ליהרהר שלא יגע חוץ ממקום שנפלו בו המים, וכ"כ המג"א. וצ"ע עי"ן דברים הללו. עכ"ד.

ואף הפמ"ג [כ"א י"א] כתב להעיר על דברי המג"א, דלדבריו מ"ש השו"ע בסוף סי' ק"ד [ואם נטל כל יד מרביעית א"צ לנגע לזה], קאי שלא יגעו ידיו זו בזו, ודבר זה כבר כתבו ברש"י הסיף. והנהיג דבר צ"ע.

וברגו"ז [סי' קפ"ט ס"ח] כתב - אחר נטילת מים שניים על ב' ידיו או רביעית בבת אחת, ישפשף ידיו זו בזו. ואם לא נטל אלא עד מקום חיבור באצבעות לכף היד, יהרהר כשמשפשפו זו בזו שלא תגע זו בזו בכף היד במקום שלא נפלו שם מים ולא נטהרו, משמקום זה מטמא מים שעל ידו השנייה בגניעתה בו, והמים חוזרין ומטמאת את היד אע"פ שהם מים שניים, אבל אם שפך רביעית בבת אחת א"צ ליהרהר בזה שמי רביעית מין טהרה הן ואינן מטמאת. וי"א שלא אמרו מי רביעית מין טהרה הם אלא במקום שהם מטהרים, שאז אינן מטמאתן מאותו מקום. כגון אם נטל רביעית עד מקום חיבור האצבעות ויצא משם לכף היד, אין חכך ממטמאת לפי שמטהרים הם למקום שבאו שמה, אבל אם לא אחת מטאה נגעה בהם טמאת אע"פ שהם מן רביעית (ויש להקל בדברי סופרים). עכ"ל.

ועי"ן דעה קמיתא משמיה דהב"י, ודעה בתייראת משמיה דהמג"א.

ובמשנ"ב [סי' קמ"ז] כתב לדברי. דאם נטל ידיו רביעית בב"א שכבר נטהרו ידו לנמי, אם נגע בהם אחר שלא נטל ידיו (בעוד ידיו לחות מהמים), צריך לנגע ולחזור וליטול כראוי.

(וביאר בשער היצו"ן [סי' ל"ח] דכ"מ מהפמ"ג דאף למג"א שהביא בשם היש"ש ב"ס"ק י' להקל בנגע ביד אחרת שא"צ יגובה, כאן מודה. וכ"כ בה"ח. ובמחמ"ש בסק"א סובר דלמג"א בשם היש"ש גם בנגע בהם אחר א"צ יגובה רביעית).

ובס"ק מ"ט כתב - דאף בנטל כל יד רביעית צריך ליהרהר לא צ"ע ע"י א"ל אחר שלא נטל ידיו, ובג"ל ב"ס"ק מ"ה. וכתב הח"א דמי"מ אם בידך על נטילת ידים ונתכוו לחזור וליטול ולא יביך.

(וביאר בשער היצו"ן [סי' ל"ט] - דזה הדין גופא שהסכים המג"א דרביעית לא מהני לאם נגע בהם אחר או ידו השנייה, לא כירא"ד ליה, עי"ן בנשמת אדם. וכן בגי' מוכח דס"ל

לא

ולפי דבריהם י"ל דה"ה בזמנינו שאין למטבע שום ערך עצמי אין המטבעות חשובות מצד עצמם ובטלי, משא"כ בזמנם. ושוי"מ **במנת שלמה** (ח"א סי' מה ד"ה אולם בעיקר) שגם כתב כן. וכן נראה דעת **הגריש"א זצ"ל** (שער ג אות טו). אלא דאכתי י"ל בדכלל דבר שבמנין הוא.

ה. ביטול ברוב דבר שבמנין

ואע"פ שמבואר דמטבעות ושטרות שלנו אינן בכלל דבר חשוב, אכתי י"ל אם אינן בטלים משום דבר שבמנין. ובאמת מצניו **להשו"ע** (דס"ק ק) שהכרע **כהרמב"ם** (ח"א פ"ט) שפסק כהמ"ד בשי"ט דדבר שבמנין בטל, אולם דעת **הרמ"א** (שם) **כהר"ן** (חולין לו: ברי"ף) דכל דבר שנמכר רק במנין אינו בטל. וכן פסק **הט"ו** (שם ס"א א), ועיי"ש לדעתו יש להחמיר אם לא במקום הפסי"מ כדעת המהרש"ל דאף בגוונא דלפעמים הדבר נמכר באומדן ופעמים במנין אינו בטל. וכן פסק **המ"ח** (ס"א ט), אלא דלדידיה יש להחמיר כהמהרש"ל אף במקום הפסי"מ. (ומ"מ כבר הודו לדברי הט"ו **המנחת יעקב** (ככל מה אות ב) **והחכ"א**). ולפי"ז לדעת הרמ"א יש לאסור כל התערובת. [ועיינן בפר"ט (ס"א ז) דס"ל דאין משום דבר שבמנין באיסורים דרבנן].

ועי' **במשנה למלך** (שם) שתמה על המהר"ט הנ"ל שלא כתב דמטבע אינה בטלה מחמת שהיא דבר שבמנין. אלא דאפשר לומר דס"ל למקולינא דמטבע אינה בכלל דבר שבמנין היכן שהמעות אינן חשובות ככל שאמרי' אולם (אלא דלא בעינן שהיו חשובות כ"כ דאל"כ אינן בטלות מחמת דבר חשוב). דהנה **בתרוה"ד** (סי' ק) כתב דלא מקרי דבר שבמנין אלא דבר שמונים אורו בשוק במנין, דבהכי ניכר שהוא דבר חשוב, ולכך לא בטל, עיי"ש. ומשמע דאין הטעם שהדבר נמנה הוא חשוב מחמת שמונים אותו, אלא הוא חשוב מחמת עצמו והמנין הוי גילוי שהוא חשוב. ולפי"ז אפשר דדבר שאינו חשוב אע"פ שמונים אותו אינו בכלל דבר שבמנין. וכן מוכח מרש"י דהרי שנינו **בזבחים** (ע"ב). דתילתן בכלל דבר שבמנין. ופרש"י (ד"ה תלתן) תילתן מן תבלין חשוב מאד שאף טעם הוה לפר, ע"כ. וכן מבואר **במהרש"ל** (י"ש פ"ה פ"ה ט) דאף האידיא דאין מוכרין הכרכשתא אלא במנין מ"מ מאחר שאין דרכן לאכלן אלא ע"י מילוי גרע חשיבותה ולא מהני לה דבר שבמנין ובטילה, עכ"ל. והביאו **הב"ח** (ע"ד סוף אות ג). ועיי' **בשי"ט** (סי' קי ס"ק יג וסי' קא ס"ק ז). ולפי"ז י"ל דמטבעות שאינן חשובות מצד עצמן אינן בכלל דבר שבמנין. ועוד העירוני דלעולם י"ל דאין המטבע חשוב דבר שבמנין שהרי אינו מונה את המטבע אלא את הערך הנקוב עליה. וכן מוכח **מהמנחת יצחק** (שם), **המנח"ש** (שם) **והגריש"א זצ"ל** (שם) שלא חששו בנ"ד להא דדבר שבמנין. (ועיי' לעיל בשם החסיד דוד).

ט. כל דפריש מרובא פריש

מעתה אע"פ דיי"ל דאין במעות לא משום דבר חשוב ולא משום דבר שבמנין, מ"מ מבואר לעיל שהמעות אינן בטלות כי חז"ל החמירו בתערובת שביעית במין במינו דאינו בטל כלל (עי' בזה באות ו' בשם המנח"י והמנח"ש). ועיי"ש מש"כ בשם הגריש"א זצ"ל על האורן ול"ז שמשמע שמקילין בזה). וא"כ שוב כל התערובת דינה ככל קבוע שכתובתו על מחצה דמי כמבואר ב**שו"ע** סימן ק"י (ש"ו ו), ולא תילתן של המעות שביעית מרובא קא פריש. [אלא דכ"י אם נימא דהמעות אינן בטלות מחמת חשיבותן או מחמת שהיו דבר שבמנין אבל לפי הטעם דשדל"מ, יש לדון האם גורנין במ"ד משום שמא יקח מהקבוע דהרי יש סוברים בשדל"מ לא גורו, עיי' **בשי"ש** (פ"ה סי' ה), **בפרישה** (סי' פו אות טו), **בג' מהרש"א** (סי' קי אות ו) **ובפמ"ג** (ש"ד ס"ק לב), ואכמ"ל. והנה אף בגוונא שאכתי המעות תוך החנות, כל שלקח ע"מ להוציאן, בכלל פירש הוא, כמ"ש **בבית אדם** (שער הקבוע סי' פ) **ובתח"ס** (סי' צג) דנחשב פירש אף כשהוא תוך החנות דכל שפירש ממקומו על דרך פרישה אמרינן דמורבא פריש].

י. כשאינן בדואות דמי שביעית בתערובת

אלא דכ"י כשדואות התערבו במעות שביעית (וכגון שראה מי שקנה לפניו ונתן מעות). אבל בלא"ה כבר כתבו **הט"ו** (סי' תרה ס"ק ז) **והמ"א** (ס"ק ו) דלא אמרינן כל קבוע אכ"כ איכא איסור ודאי. וכן נקט **בשו"ת תשורת שי** (מח"ת סי' קד). וכן מבואר **במב"ט** (שם) **והחז"א** (שם) (עי' לעיל אות א'). והרבה פעמים הדבר בכלל ספק, דהרי אם קונה משוכרים הרבה מוצרים חוץ פירות וירקות, א"כ אפשר שעדיין לא קנו פירות, וכמו כן אפשר שישלמו בכרטיס ארשא, או בצ"ק או בהקפה (שאינן המעות נתפסות בקד"ש), וא"כ אין בקופה מעות קדושות בקדושת שביעית. וכן דעת **הגרנ"ק שליט"א** (חוט שני שביעית עמ' שכו). אלא דהכל לפי הענין, דהרי הרגילות הוא משוכרים פירות וירקות כל יום. וכל דבר הרגיל **טובא** אינו בכלל ספק כמבואר **בתרוה"ד** (סי' קנא), **בט"ז** (יו"ד סי' קכב סט"ק ח), **במ"א** (סי' תסו ס"ק יח) **ובנהכ"כ** (סי' פד על הסי"ז ס"ק ט). וכ"כ **בפמ"ג** (סי' לג מה"ז ס"ק ו).

- מסקנא דדינא -

ומעתה יוצא דמעות שביעית שהתערבו במעות חולין לפני זמן הביעור, אינן בטלות, דמין במינו אינו בטל בדבר הקדוש קדושת שביעית, [אולם לעיל דהרי הביעור אמרינן חד בתרי בטיל, ואין לחוש משום דבר חשוב או דבר שבמנין]. ועיי' אם קיבל מעות מתערובת זו, עליו לנהוג בהן קדושת שביעית או יפדה אותם על מעות [ודעת המנח"י (שם) והמנח"ש (שם) שהדין כן אף כשמקבל עודף מחשוד, ולא אמרינן שהעודף מתחלל על מעות שנתן למוכר, ומ"מ נאריך בזה בגליונות הבאים בס"ד]. וכי"ז אם בודאי או קרוב לודאי שהתערבו מעות שביעית, אבל בלא"ה אזלינן בתר רוב המעות שהם חולין.

האם האם חייבת לחנך את בנה

שנינו **בש"ס סוכה** (ב): סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה, ורבי יהודה מכשיר עד ארבעים וחמישים אמה, אמר רבי יהודה מעשה בהילני המלכה בלוד שהיתה סוכתה גבוהה מעשרים אמה והיו זקנים נכסנין ויוצאין לשם ולא אמרו לה דבר, אמרו לו משם ראייה אשה היתה ופטורה מן הסוכה, אמר להן והלא שבעה בניס הוו לה ואי אפשר דלא הווי בהו חד שאינו צריך לאמו (וכל שאינו צריך לאמו חייב בסוכה מדין חינוך), ע"כ. ומשמע להדיא שחובת חינוך היא גם על האם. (ואין לדחות לפי הסוברים דחובת חינוך הגינוי על הגב דליכא ראייה דמשום חובת ב"ב אין תיכון ע"ה). דהרי משמע מהגמ" **"ולא אמרו להילני דברי" דעכ"פ אף עליה רמ"א לחכנ**).
אולם **בנזיר** (כס) שנינו האיש מדיר את בנו בנזיר, ודייקתו בגמי איש אין אבל אישה לא, מ"ט ר' יוחנן אמר הלכה היא בנזיר, ורבי יוסי ברבי חנניא אמר ריש לקיש כדי לחכנו במצוות, אי הכי אפי' אישה נמי, קסבר אשה חייב לחנך בנו במצוות ואין האשה חייבת לחנך בנה. ומבואר דדעת ריש לקיש דהאם אינה חייבת לחנך את בנה. ומשמע לכאורה דרב יוחנן פליגי עליה. אלא דקשה מהא דסוכה דמשמע דמוסכס הדבר דהאם חייבת לחנך את בנה. וכבר עמדו בזה **בתוס' ישנים** (יומא פב ד"ה בן שמונה) ותירצו דלעולם ליכא חובת חינוך על האם אלא דמצוה בעלמא מיהא איכא, ועל כן הילני המלכה היתה מחנכס. ובדרך זה כת' **בשי"ט מקובצת** (נדיר שם) **ובהג"ה מיימוניות** (שביית העשור פ"ב אות כ). וכן משמע מלשון **הרמב"ם** (מאכ"א פ"ז הכ"ח). (ומהתוס' מבואר דאפי' במקום שאין בא כהא דהילני המלכה, דהיינו פטורה). וכן נקט **הח"ק** (או"ח סי' עז ק"ה) **וה"א** (ולדידי' הובא בשנה"ש י"ז תוס' אות ו) כן נקט רוב פוסקים. ועיי"ש דהיינו טעמא דחז"ל פטורה כי קייל במצות שהיא חייב על הגב דהיינו למולו ולפדותו וללמדו תורה ולהשיאו אשה, שאין האם חייבת, ומאי דתקון רבנן כעין של תורה תקון, ע"כ. **ובמשך חכמה** (בראשית פ"ח פ"ט סי' ט) פירש דהיינו משום דמצות חינוך הוה כמו מצות עשה של תלמוד תורה, דהאשה פטורה, ע"כ.
אולם דעת ר"ש"י (תקנה ב. ד"ה איהו חן) **וה"א** דהאם חייבת לחנך את בנה. וכן **בתרוה"ד** (סי' צד, הובא בב"י סי' תרמ) כת' שדברי התוס' דחוקים ועיי"כ אין הלכה בזה. **והערוך** (שם ב: ד"ה ויהי' דוד) מסיק גם שחייבת בחינוך, ורבי יוחנן בנזיר (שם) חולק על ריש לקיש וקייל כוותיה. ועיי' **בבכור"י** (סי' תרס ס"ק ה). (וז"ל: **השל"ה** (שער האותיות-דרך ארץ אות כו) והנשנים מצוות על "יתוכחת" בנינים כמו האב ויותר מהם, ע"כ).

ועיי' **בשו"ע** (סי' שמג ט"ו א) שפסק שטקן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו, אבל אביו מצווה לגעור בו ולהפרישו (ולשון זה הוא מהרמב"ם הנ"ל). ומשמע דדוקא אביו חייב בחינוך במצות ולהפרישו. וכי"כ **במ"א** (סי' א) וכן נקטו **המטה אפרים** (סי' תרסו ט"ו ו), **התוספת שבת** (סי' שמג) **והגר"ז** (שם אות ד). וכן משמע **מהישועות יעקב** (סי' רכה ס"ק א). ועיי' **בפמ"ג** (א"א ס"ק ה). ועיי' במ"א שכתב שכן דעת התרוה"י. דבריו תמוהים שהרי התרוה"י הניל פסק להתמיר. וכן תמה האורח **מישור הובא** דבריו **ותוספת שבת**. אולם עיי' **במהח"ש** (שם) שתיקן דברי מ"א. ולכאוי קשה על המ"א גופא שהרי בסי' תי"ד (ס"א ג) כת' עיי' תוס' בעירובין (פב). ד"ה קסו) שטקן ניבוצת אמר כיון ששיק במצוה כדי לחנכו, מוכח שיש לאם מצוה לחנך את בנה, (עיי' ציל שרמק מצוה אית לה כמו שכתבנו בשם תוס' ישנים אבל ח"ב לית לה).
והחיי"א ככל ס"ו אות ב' הביא שתי דעות בזה ללא הכרעה, [אולם באות ג' נקט בפשיטות שלגבי לאפרושי מאיסורא אפי' מדרבנן גם האם חייבת]. וכן משמע מדברי **המאירי** (נדיר כס. ד"ה כהם), עיינן שם. ועיי' **בפמ"ג** (פתיחה הכוללת ח"ב אות ז). **ובקרבן אורה** (נדיר שם) נקט שאישה מחויבת לחנך בנה במצוות חיוביות וכעובדא דהילני המלכה אע"פ שהיא אינה מחויבת (ומשמע מדבריו שדוקא במצוות חיוביות אבל לא במצוות שהם רשות).
ויערה"ש (סי' שמג אות א) פסק שהאם חייבת בחינוך בנה. **והמ"ב** שם ס"ק ב' ובסי' תרט"ז ס"ק ה' כת' שלכמה פוסקים גם בהאם אין חיוב חינוך אך לא למצוה בעלמא, מיהו יש פוסקים שאיכא חיוב חינוך גם בזה, ע"כ. ובסי' תר"מ (סי' ה) הביא שלם י"א שאם אין לו אב, אבל ובז"י חייבים לחנכו. ועכ"פ משמע מדבריו שפסק לחמיר בהם.

אולם **הכה"ח** (סי' שמג אות ט) כתב שאין חיוב על האם אלא שהוסיף בשם **פנת הדביר** (אות ד) שאם האב מת חל חיוב על האם ועל אחריהם, ואפי' במצות שחיובם עיי' ממון כמו סוכה ולולב וכדו', משום דאין סהדי דניחא ליה ליתום בעשיית המצוה. **ובתשע"ב והנהגות** (סי' ט"ב ש"ה ונד"א) נקט לפטור את האם מחובת חינוך. ועיינן **בחוט שני** (תיקון עמ' הרע ד"ה נאצל) שכת' שאף בראשונים שאשה פטורה מלחנן, ה"מ בחינוך דרבנן שהוא חיוב לחנך באופן פרטי אף חקנינים במצוות, אבל חינוך ליר"ש ודאי שמוטל גם על האם וזהו "אל תטוש תורת אמך" ומסתברא דכולם חייבים בזה ויותר מוטל על המתעסקים בפועל עם הקטן, עכ"ל.

- מסקנא דדינא -

ומעתה יוצא דהאם חייבת לחנך את בנה, וע"כ אם רואה אותו ודל"ג אבול אתו זמן התמנה שבין בשר לחלב עליה להפרישו, וכן כן כיצא בזה (וכן מבואר במ"ב דס"ל לחמיר בזה). אולם דעת הה"ח החקל אכ"כ אין לו אב). ולענין חובת האב (האם) לחנך את הבת, עיי' בגליון ר"א.

לדעת הבי" רביעית מהני ע"ש, ולדבריו מה שסיים המחבר "א"צ לכל זה" גם אנגע בהם אחר קאי, ודלא כמ"א בס"ק י"א, ומה שכתב בס"ו אם שפ"ש וכו', רק אמר שניים קאי, ולא אאם נטל ברביעית מים, וצ"ל למעשה).

והגר"ש שברדון זצ"ל בהערותיו על הדעת תורה נס"י קס"ב סי' ה) העיר בזה הערה נפלאה וז"ל - עי' משנ"ב ס"ק מ"ט שהביא בשם הח"א והגר"ז שפקקו גם כן על דברי המג"א, ולפיכך כתב הח"א דבר בירך על נטילת ידיים ונגע בהם אחר, יחזור ויטול ידיו אף לא יברך, יעז"ש עוד בזה. ולענ"ד יש לזיזה שאם עדיין לא בירך גנטי" יגע במקום הניטופת בגופו קודם נטילתו שנית, דמכיון בכתב הדעות בזה שאם נטל מרביעית לא נטמאו ידיו, א"כ האין יברך על נטילה השניה, וכמ"ש המשנ"ב בס"י קס"ה ס"ק ב' בשם האחרונים בענין עשה צרכיו ורוצה לאכול וכו', דצריך לזיזה שלא יטול בפעם הראשונה נטילה גמורה, דאל"כ הרי נטהרו ידיו בפעם הראשונה, ואין שייך עוד לברך על הנטילה השניה כמבואר בס"י קנ"ח ס"ו ע"ש, וצ"ע שלא כ"כ במשנ"ב כאן, ואולי יש להלך בזה דבנ"ד יכול לברך מנ"ח ותכלה לו להכריח על הנטילה הראשונה אם היתה כרין, כפי שכתבו האחרונים הנ"ל (אם לא הפסיק ביניהם), שהרי התכוין בה לנט"י לאכילה. אבל יעוינן בס"י קנ"ח ס"ב דלכתחילה אין לברך אחר הגינוי, והכא דדאי בירך לנטב ידיו קודם נטילה שניה, ובפרט להט"ז שם דמחמיר אפי' בדיעבד שלא לברך אחר הגינוי, לכן נלע"ד דלכתחילה ודאי יש לעשות כמ"ש שלא להיכנס בספק ברכה.

ואכן הבן איש חי (ש"י פ"ה שמיני סי' ס"ל לדנא דבכל נטילת ידיים, אם שכח ולא בירך קודם הגינוי, לא יברך אחר הגינוי, משום ספק ברכות. אלא יגע בבשרו בדיו ומטמא, ויחזור ויטול ויברך קודם הגינוי וכן פסק הפך החיים (סי' קנ"ח סי' פ"ה) דכיון דאיכא פלוגתא בזה, אם שכח ולא בירך קודם הגינוי, יחכך בראשו או יגע במקומות המכוסים בגופו כדי שיתחייב בנטילה אחרת, ואז יברך קודם הגינוי. אולם המשנ"ב בס"י קנ"ח סי' פ"ה) סתם וכתב דאף דלכתחילה יש לזיזה מאד לברך קודם הגינוי, מ"מ למעשה אין לנהוג כדברי הט"ז (דאחר הגינוי לא יברך), כיון דרבו האחרונים שמסכימים עם הרמ"א (הסובר דאם שכח לברך קודם הגינוי מברך אחר"כ).
ואפשר דלא הזכיר (בסי' קנ"ח סי' ובסי' קס"ב ס"ד) עצה זו - דיגע במקום הניטופת ויטול שוב ידיו, מפני שסובר דכיון דרבו האחרונים שמסכימים עם דעת הרמ"א, אין לו להיכנס עצמו לגורם ברכה שאינה צריכה, ע"מ שיוכל לברך אף לדעת הט"ז.
ואע"פ שאכתי לא בירך על הנטילה הראשונה, ונמצא דכלל אופן יברך רק ברכה אחת, מ"מ כיון דהשתא פטור הוה מנטילת ידים, וגורם לבטל הנטילה הראשונה, ונטול שוב ומברך על הנטילה השניה, הרי הוא גורם לברכה שאינה צריכה.

[כתב ע"י הרב ש. פ. שליט"א]

פניני מוסר

עניו שבת קדש - תפילת שחרית (ו)

טעם אמירת 'נשמת' - "ואחר שירת ויושע מוסיפין 'נשמת', מפני אנשמה יתירה שיש לאדם בשבת, וגם שיש בו מעונן יציאת מערים שהוא מעין שירה לכך סמכו אחז"רי" (לבוש סי' רפא)

גדול השבח של 'נשמת' - "מרום מראשון הוא לכם, לכיון בהתחלת 'נשמת' לקבל עליו תוספת הנפש של יום השבת, וגמר קיבולה של תוספת זו ויכין בברכות דיוצו. "האר"י ז"ל.

הנה גדול שבח זה יתבונן האדם על מקומו בוחר הקדוש שהוא מונה בפספר כל התבות של השבח זה... כנגד מספר השמות הקדושים והעטראים של עולמות העליונים הקדושים. ותקנ לו עטרה לשבח שבח הגדול הזה... דוקא בשבת קדש ולא בשבת החול, לפי עליות העולמות עתה ביום הקדוש הזה". (יסוד ויורש העבודה ה, ח)

השמחה באמירת נשמת - "ובודאי ראוי להלחוב לב האדם כאש אובלת לרבי התבות בכח גדול ועצום, ולהכניס שמחה לאיש בעמעה פיו בברבים האלה, שמחה עצומה מאד באלקותו ית"ש ויתעלה..."

אזו ורע, זרע קדש, אחיבי נפשי, בודא השמחה שראוי להיות לאדם מעט קדוש הישראלי בעת שאומר השבח הגדול הזה, יותר מכל השמחות ותענוגים שבעולם. וביחוד בתבות **"ומגלתיך אין לו מלך גזאל ומשעשע וכו' אין לו מלך אלא אהא"** ישמח שמחה עצומה על שיש לו מלך גדול כזה, ושוכה להיות תחת מלכותו. ויולך בשמחה עצומה זו בכל השבח הגדול הזה עד סופו". (תוספות שם)

נערך ע"י מחבר סדרת עבודת המועדים

להצלחת התורם ומשפחתו

© הערות ותורות בטל' 571-3932 02